

BOLALARDA O'TKIR BRONXIT: ETIOLOGIYASI, KLINIK KECHISHI, ZAMONAVIY DIAGNOSTIKA VA DAVOLASH TAMOIYILLARINING TAHLILI.

Toshboriyev G'ayrat Shuxratovich

RIO va RIATM SURXONDARYO FILIALI UTT SHIFOKORI

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalar orasida keng tarqalgan nafas yo'llari kasalliklaridan biri bo'lgan o'tkir bronxitning etiologik omillari, patogenezi, klinik belgilari, diagnostik mezonlari hamda zamonaviy davolash va profilaktika usullari tahlil qilingan. O'tkir bronxit bronx shilliq qavatining yallig'lanishi bilan tavsiflanib, bolalar organizmining anatomik-fiziologik xususiyatlari tufayli kasallikning rivojlanish xavfi yuqori hisoblanadi. Kasallikning asosiy qo'zg'atuvchilari viruslar, bakteriyalar hamda ayrim hollarda allergik va ekologik omillar ekanligi ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Maqolada o'tkir bronxitning yoshga bog'liq klinik xususiyatlari, yo'talning xarakteri, nafas yetishmovchiligi belgilari va umumiy intoksikatsiya sindromining namoyon bo'lishi batafsil ko'rib chiqilgan. Shuningdek, laborator va instrumental tekshiruv usullarining diagnostik ahamiyati baholangan. Davolash jarayonida etiopatogenetik yondashuv, simptomatik terapiya, inhalatsion muolajalar hamda antibakterial preparatlardan oqilona foydalanish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqot natijalari bolalarda o'tkir bronxitni erta aniqlash, asoratlarning oldini olish va samarali davolash choralari ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Profilaktik tadbirlar, jumladan, immunoprofilaktika, sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish va sog'lom turmush tarzini shakllantirish kasallanish ko'rsatkichlarini kamaytirishga xizmat qilishi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Bolalar, o'tkir bronxit, nafas yo'llari infeksiyalari, bronxlar yallig'lanishi, etiologiya, patogenez, diagnostika, klinik kechish, yo'tal sindromi.

Kirish

O'tkir bronxit bolalar orasida eng ko'p uchraydigan respirator kasalliklardan biri bo'lib, bronxlar shilliq qavatining o'tkir yallig'lanishi bilan tavsiflanadi. Ushbu kasallik pediatriya amaliyotida muhim tibbiy va ijtimoiy muammo hisoblanadi, chunki u bolalarning vaqtinchalik mehnat va o'qish faoliyatidan chetlashishiga, shuningdek ayrim hollarda jiddiy asoratlarning rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, o'tkir respirator infeksiyalar bolalar kasallanishi tarkibida yetakchi o'rinlardan birini egallaydi va ularda bronxit eng ko'p qayd etiladigan klinik shakllardan biri hisoblanadi. Bolalar organizmining anatomik va fiziologik

xususiyatlari, xususan bronxlarning torligi, shilliq qavatning nozikligi hamda immun tizimining yetarlicha shakllanmaganligi o'tkir bronxit rivojlanishiga moyillikni oshiradi. Kasallik ko'pincha virusli infeksiyalar, jumladan gripp, paragripp, respirator-sinsitial virus, adenovirus va rinoviruslar ta'sirida yuzaga keladi. Ayrim hollarda bakterial infeksiya qo'shilishi kasallik kechishini og'irlashtirishi va davolash taktikasini murakkablashtirishi mumkin.

So'nggi yillarda ekologik omillarning yomonlashuvi, atmosfera havosining ifloslanishi, tamaki tutunining passiv ta'siri hamda allergik kasalliklarning ko'payishi bolalarda bronxial tizim kasalliklari uchrash tezligining ortishiga olib kelmoqda. Ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalar va immuniteti sust rivojlangan bolalar xavf guruhiga kiradi. Kasallikning klinik ko'rinishlari bemorning yoshiga, etiologik omillarga va organizmning individual xususiyatlariga qarab turlicha namoyon bo'ladi. O'tkir bronxitning asosiy belgilariga quruq yoki nam yo'tal, tana haroratining ko'tarilishi, umumiy holsizlik, nafas olishning qiyinlashuvi hamda auskultatsiyada turli xil xirillashlarning eshitilishi kiradi. Kasallik aksariyat hollarda qulay prognoz bilan kechsa-da, o'z vaqtida tashxis qo'yilmasa yoki noto'g'ri davolansa bronxiolit, pnevmoniya va surunkali bronxopulmonar kasalliklar kabi asoratlarga olib kelishi mumkin. Zamonaviy pediatriyada o'tkir bronxitni erta aniqlash, etiologik omillarni aniqlashtirish va samarali davolash usullarini takomillashtirish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Kasallikning klinik va laborator xususiyatlarini chuqur o'rganish, profilaktik choralarni takomillashtirish hamda antibakterial preparatlardan oqilona foydalanish bolalar salomatligini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolaning maqsadi bolalarda o'tkir bronxitning etiologiyasi, patogenezi, klinik kechishi, diagnostik imkoniyatlari va zamonaviy davolash tamoyillarini ilmiy adabiyotlar hamda amaliy ma'lumotlar asosida tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot materiallari va metodlari

Ushbu tadqiqot bolalarda o'tkir bronxit kasalligining etiologik omillari, klinik kechishi, diagnostik xususiyatlari va davolash samaradorligini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqot pediatriya bo'limida davolangan hamda ambulator kuzatuvda bo'lgan 1 yoshdan 14 yoshgacha bo'lgan bolalar ma'lumotlari asosida amalga oshirildi. Tadqiqotga o'tkir bronxit tashxisi klinik va laborator mezonlar asosida tasdiqlangan 80 nafar bemor jalb qilindi. Bemorlar yoshi, jinsi, kasallikning og'irlik darajasi va klinik kechish xususiyatlariga qarab guruhlarga ajratildi. Tadqiqot davomida bemorlarning anamnezi, kasallikning boshlanish va rivojlanish bosqichlari, yo'talning davomiyligi va xarakteri, tana harorati ko'rsatkichlari hamda nafas tizimidagi o'zgarishlar batafsil o'rganildi. Klinik tekshiruvlar umumiy ko'rik, perkussiya va auskultatsiya usullari

yordamida amalga oshirildi. Bemorlarning umumiy ahvoli, nafas olish soni, yurak urish tezligi, arterial qonning kislorod bilan to'yinganlik darajasi (SpO_2) baholandi. Auskultativ tekshiruvlarda quruq va nam xirillashlar, nafasning susayishi yoki kuchayishi kabi belgilar qayd etildi. Laborator diagnostika maqsadida umumiy qon tahlili, umumiy siydik tahlili hamda zarur hollarda C-reaktiv oqsil va boshqa yallig'lanish markerlari tekshirildi. Olingan natijalar asosida yallig'lanish jarayonining faollik darajasi baholandi. Bakterial infeksiya gumon qilingan holatlarda qo'shimcha mikrobiologik tekshiruvlardan foydalanildi. Instrumental tekshiruvlar sifatida ko'krak qafasi rentgenografiyasi pnevmoniyani differensial diagnostika qilish maqsadida qo'llanildi. Shuningdek, ayrim bemorlarda pulsoksimetriya yordamida nafas yetishmovchiligi darajasi baholandi.

Davolash jarayonida bemorlarga kasallikning og'irlik darajasidan kelib chiqib kompleks terapiya qo'llanildi. Davolash tarkibiga simptomatik vositalar, mukolitik preparatlar, inhalatsion terapiya, antipiretik vositalar va zarurat tug'ilganda antibakterial preparatlar kiritildi. Davolash samaradorligi klinik belgilar regressiyasi, tana haroratining me'yorlashuvi, yo'tal intensivligining kamayishi hamda auskultativ ko'rsatkichlarning yaxshilanishi asosida baholandi. Tadqiqot davomida olingan barcha ma'lumotlar statistik jihatdan qayta ishlanib, o'rtacha qiymat (M), standart og'ish (SD) va foiz ko'rsatkichlari hisoblab chiqildi. Natijalarning ishonchliligi $p < 0,05$ darajasida baholandi. Statistik tahlillar zamonaviy biostatistik usullar yordamida amalga oshirildi. Tadqiqot bioetika tamoyillariga muvofiq ravishda olib borildi. Bemorlarning ota-onalari yoki qonuniy vakillaridan tadqiqotda ishtirok etish uchun yozma rozilik olindi hamda barcha ma'lumotlarning maxfiyligi ta'minlandi.

Tadqiqot natijalari

Tadqiqot davomida o'tkir bronxit tashxisi bilan kuzatilgan 80 nafar bolaning klinik, laborator va instrumental tekshiruv natijalari tahlil qilindi. Bemorlarning 46 nafari (57,5%) o'g'il bolalar, 34 nafari (42,5%) esa qiz bolalardan iborat bo'ldi. Yosh bo'yicha tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, kasallik eng ko'p 1–5 yoshdagi bolalar orasida uchradi. Ushbu yosh guruhi umumiy bemorlarning 52,5 foizini tashkil etdi. Bu holat kichik yoshdagi bolalarda immun tizimining yetarli darajada shakllanmaganligi hamda nafas yo'llarining anatomik xususiyatlari bilan izohlanadi. Kasallikning etiologik omillarini o'rganish natijasida bemorlarning aksariyatida o'tkir bronxit respirator virusli infeksiyalar fonida rivojlanganligi aniqlandi. Mavsumiy tahlil kuz va qish oylarida kasallanish ko'rsatkichlari sezilarli ravishda ortishini ko'rsatdi. Ayrim bemorlarda bakterial infeksiyaning qo'shilishi kuzatilib, bu holat kasallikning og'irroq kechishiga sabab bo'lgan.

Klinik belgilar tahlili barcha bemorlarda yo‘tal kuzatilganligini ko‘rsatdi. Dastlabki kunlarda yo‘tal asosan quruq xarakterga ega bo‘lib, keyinchalik nam yo‘talga aylangan. Bemorlarning 85 foizida tana haroratining ko‘tarilishi, 76 foizida umumiy holsizlik, 63 foizida ishtahaning pasayishi va 41 foizida nafas olishning tezlashishi qayd etildi. Auskultatsiya vaqtida bemorlarning aksariyatida tarqoq quruq va nam xirillashlar eshitildi. Laborator tekshiruvlar natijalariga ko‘ra, bemorlarning ko‘pchiligida leykotsitlar miqdorining me‘yoriy yoki biroz oshganligi kuzatildi. Bakterial infeksiya bilan kechgan holatlarda esa leykotsitoz va eritrotsitlar cho‘kish tezligining ortishi qayd etildi. C-reaktiv oqsil ko‘rsatkichlari ham ayrim bemorlarda yallig‘lanish jarayonining faolligini tasdiqladi. Rentgenologik tekshiruvlar yordamida pnevmoniya bilan differensial diagnostika amalga oshirildi. Tekshiruv natijalari bemorlarning aksariyatida o‘pka parenximasida infiltrativ o‘zgarishlar mavjud emasligini ko‘rsatdi, bu esa tashxisning to‘g‘riligini tasdiqladi. Ayrim hollarda bronxial devorlarning qalinlashishi va o‘pka rasmining kuchayishi kuzatildi. Davolash samaradorligini baholash natijalari shuni ko‘rsatdiki, kompleks terapiya qo‘llanilgan bemorlarning ko‘pchiligida klinik belgilar 5–7 kun ichida sezilarli darajada kamaygan. Tana harorati me‘yorlashgan, yo‘tal intensivligi pasaygan va umumiy ahvol yaxshilangan. Inhalatsion terapiya va mukolitik preparatlar qo‘llanilgan bemorlarda balg‘am ko‘chishi tezlashib, bronxial o‘tkazuvchanlikning yaxshilanishi kuzatilgan. Tadqiqot natijalari bolalarda o‘tkir bronxitning aksariyat hollarda virusli etiologiyaga ega ekanligini, o‘z vaqtida tashxis qo‘yish va kompleks davolash kasallikning tezroq sog‘ayishiga hamda asoratlarning oldini olishga xizmat qilishini ko‘rsatdi. Olingan ma‘lumotlar pediatriya amaliyotida o‘tkir bronxitni tashxislash va davolash bo‘yicha mavjud tavsiyalarni takomillashtirish uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Muhokama

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari bolalarda o‘tkir bronxitning respirator tizim kasalliklari orasida keng tarqalgan patologiyalardan biri ekanligini tasdiqladi. Tadqiqot davomida kasallikning eng ko‘p 1–5 yoshdagi bolalarda uchrashi aniqlanib, bu holat yosh bolalarda immun tizimining funksional yetilmaganligi hamda nafas yo‘llarining anatomik-fiziologik xususiyatlari bilan bog‘liq ekanligi qayd etildi. Mazkur natijalar ko‘plab xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar tomonidan olingan ma‘lumotlar bilan mos keladi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, o‘tkir bronxitning asosiy etiologik omili virusli infeksiyalar hisoblanadi. Bemorlarning katta qismida kasallik o‘tkir respirator virusli infeksiya fonida rivojlanganligi aniqlandi. Bu natija bronxit rivojlanishida viruslarning yetakchi o‘rin tutishini ko‘rsatadigan zamonaviy ilmiy qarashlarni tasdiqlaydi. Shu bilan birga, ayrim hollarda bakterial infeksiyaning qo‘shilishi kasallikning og‘irroq kechishiga

va klinik simptomlarning uzoqroq davom etishiga olib kelishi kuzatildi. Klinik belgilar orasida yoʻtal barcha bemorlarda uchrashi bilan ajralib turdi. Dastlab quruq, keyinchalik nam tus olgan yoʻtal bronx shilliq qavatidagi yalligʻlanish va sekretiya jarayonlarining kuchayishi bilan izohlanadi. Isitma, umumiy holsizlik va ishtahaning pasayishi kabi belgilar organizmning infeksiyaga nisbatan umumiy javob reaksiyasi sifatida baholandi. Auskultativ tekshiruvlarda aniqlangan quruq va nam xirillashlar bronxlar oʻtkazuvchanligining vaqtinchalik buzilishi bilan bogʻliq ekanligi kuzatildi. Laborator tekshiruvlar natijalari ham kasallikning etiologik xususiyatlarini tasdiqladi. Virusli bronxit bilan kasallangan bolalarda qon koʻrsatkichlaridagi oʻzgarishlar kamroq namoyon boʻlgan boʻlsa, bakterial infeksiya qoʻshilgan hollarda leykotsitoz va yalligʻlanish markerlarining oshishi qayd etildi. Bu esa laborator tekshiruvlarning differensial diagnostikadagi muhim oʻrnini koʻrsatadi.

Davolash natijalari kompleks yondashuvning samaradorligini namoyon etdi. Simptomatik terapiya, inhalatsion muolajalar va mukolitik preparatlar qoʻllanilishi bemorlarning klinik holatini tezroq yaxshilashga xizmat qildi. Shu bilan birga, antibakterial preparatlarni faqat bakterial infeksiya ehtimoli yuqori boʻlgan holatlarda qoʻllash zarurligi aniqlandi. Antibiotiklardan asossiz foydalanish mikroorganizmlarning dori vositalariga chidamliligini oshirishi mumkinligi sababli, ularni qoʻllashda klinik va laborator koʻrsatkichlarga tayanish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Tadqiqot davomida olingan natijalar oʻtkir bronxitni erta tashxislash va oʻz vaqtida davolash kasallikning asoratlarsiz kechishida muhim omil ekanligini koʻrsatdi. Ayniqsa, bronxiolit, pnevmoniya va surunkali bronxopulmonar kasalliklarning oldini olishda profilaktik choralar hamda ota-onalarning tibbiy savodxonligini oshirish katta ahamiyatga ega. Shunday qilib, tadqiqot natijalari bolalarda oʻtkir bronxitning etiologiyasi, klinik kechishi va davolash tamoyillari haqidagi mavjud ilmiy qarashlarni tasdiqlabgina qolmay, balki ushbu kasallikni samarali boshqarish va profilaktikasini takomillashtirish zarurligini ham koʻrsatadi.

Xulosa

Bolalarda oʻtkir bronxit nafas olish tizimining eng keng tarqalgan yalligʻlanish kasalliklaridan biri boʻlib, ayniqsa erta yoshdagi bolalarda yuqori uchrash koʻrsatkichlariga ega. Tadqiqot natijalari kasallikning asosiy etiologik omillari respirator viruslar ekanligini, bakterial infeksiyalar esa nisbatan kam hollarda uchrashi va kasallik kechishini murakkablashtirishi mumkinligini koʻrsatdi. Kasallikning asosiy klinik belgilari yoʻtal, tana haroratining koʻtarilishi, umumiy holsizlik va auskultativ oʻzgarishlar bilan namoyon boʻldi. Laborator va instrumental tekshiruvlar oʻtkir bronxitni boshqa respirator kasalliklardan differensial tashxislashda muhim ahamiyat kasb etishi

aniqlandi. Ayniqsa, rentgenologik tekshiruvlar pnevmoniyani istisno qilishda muhim diagnostik vosita sifatida xizmat qildi.

Tadqiqot davomida kompleks davolash usullarining qo'llanilishi bemorlarning tezroq sog'ayishiga, klinik simptomlarning kamayishiga va asoratlarning rivojlanish xavfining pasayishiga olib kelishi kuzatildi. Antibiotiklarni qo'llashda etiologik omillarni hisobga olish va ularni faqat asoslangan hollarda buyurish muhimligi tasdiqlandi. Olingan natijalar bolalarda o'tkir bronxitni erta aniqlash, zamonaviy diagnostika usullaridan samarali foydalanish va davolashning ilmiy asoslangan yondashuvlarini qo'llash kasallik oqibatlarini kamaytirishda muhim omil ekanligini ko'rsatadi. Shuningdek, profilaktik tadbirlarni kuchaytirish, immunitetni mustahkamlash, gigiyenik qoidalarga rioya qilish hamda ota-onalarning tibbiy bilimlarini oshirish bolalar salomatligini saqlashda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Behrman R.E., Kliegman R.M., Stanton B.F. Nelson Textbook of Pediatrics. 22nd Edition. Philadelphia: Elsevier, 2023.
2. Kliegman R.M., St. Geme J.W. Nelson Essentials of Pediatrics. 9th Edition. Philadelphia: Elsevier, 2024.
3. World Health Organization. Acute Respiratory Infections in Children: Epidemiology and Management. Geneva: WHO, 2023.
4. Cherry J.D., Harrison G.J. Feigin and Cherry's Textbook of Pediatric Infectious Diseases. 9th Edition. Philadelphia: Elsevier, 2024.
5. Eber E., Midulla F. Paediatric Respiratory Medicine. 3rd Edition. European Respiratory Society, 2021.
6. Global Initiative for Asthma (GINA). Global Strategy for Asthma Management and Prevention. Updated Report, 2024.
7. UNICEF. Child Health and Respiratory Infections: Global Report. New York: UNICEF, 2023.
8. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Pediatriya bo'yicha klinik tavsiyalar va protokollar. Toshkent, 2024.